

ještě dalších sdružení osob za účelem dosažení majetkových výhod. Hospodářské poměry musely tu překonávati církevní dogma zákazu braní úroků, jež bylo vyjádřeno i v zákonodárství v některých zemích. Při organisování obchodních společností šlo o sdružování osob, které se sdružovaly buď prací nebo kapitálem nebo i oběma za účelem dosažení výhod v obchodním podnikání.

O pojetí právnických osob vytvořilo se ve vědecké literatuře několikero teorií, vysvětlujících jejich právní konstrukci. Theorie, která budovala se na právních pramenech římských, zdůrazňovala, že při právnických osobách jde jen o osoby fingované, neexistující. Jest to t. zv. theorie fikční neboli personifikační (Savigny, Unger, Hölder). Jiná theorie o t. zv. účelovém jmění bez subjektivním vyhýbá se personifikační fikci a tvrdí, že při jmění právnické osoby jde o účelové jmění bezsubjektivní, sloužící určitému účelu (Brinz, Bekker).

Nejlépe vyhovuje k osvětlení vývoje a pojetí právnické osoby theorie o t. zv. svazkové osobnosti (Beseler, Gierke). Theorie tato zdůrazňuje, že podkladem svazkové osobnosti jest jednota, tvořená jednotlivci, skutečně existující, schopná vůle i trestní odpovědnosti. Podle této theorie je tedy právnická osoba skutečně existující osobou, ovšem kolektivní, svazkovou, nikoli individuální.

## § 7. Práva osobnostní.

Právo osobnostní náleží mezi subjektivní práva a záleží v tom, že osoba přirozená i právnická může rozvinouti své síly fysické, duševní, morální a právní k dosažení sociálního účelu. Všem třetím osobám jest pak uložena povinnost nekonati ničeho, co by osobě, rozvinující své síly v uvedeném směru, učinilo nemožným nebo nesnadným užívati jejích sil. Mezi osobnostní práva náleží právo na jméno, právo na znak, právo na titul a také právo původské (autorské), k němuž se druží právo patentní a známkové. Všechna tato osobnostní práva mají svůj historický základ již ve středověku.

a) Právo na jméno spojeno jest s vývojem jména osob vůbec. Osoby s počátku označují se jmény křestními. K jménu křestnímu teprve později přistupuje příjmení, které

má rozlišiti více osob téhož křestního jména. Vzniká podle různých skutečností, buď podle rodičů (s počátku se příjmení mění i v rodině), podle rodiště, podle majetku, podle zaměstnání a p. Zvláště u šlechty a měšťanů se příjmení ustálilo podle jmen předků.

Již ve středověku se vyskytají případy, že jednotlivci stře-hou svá jména a brání porušení tohoto práva na své jméno. Ochrana ta je vyjadřována i právními předpisy a veřejné moci (panovníku) je v nich také vyhrazeno upravovati užívání jmen osobních, po př. měniti tato jména. Z toho plyne, že na právo na jméno hledí se jednak jako na absolutní právo nositele jména, který má vlastnictví ke jménu, jednak na druhé straně zájem na osobních jménech má i moc veřejná, protože jmény se jednotlivé osoby odlišují.

I novější zákonodárství upravuje právo na jméno jednak tím, že chrání právo osoby na jméno, jednak že moc veřejná má dozor nad jmény osob. Změna jména (příjmení) povoluje se jen se schválením moci státní.

b) V době stavovského státu vyvinulo se ve střední Evropě p r á v o n a e r b. Erby vytvořily se původně jako znaky jednotlivců v bojích a ve válce, později stalo se toto znamení znakem rodiny, která nabyla k erbu své erbovní právo. Mezi erby šlechtických osob jsou takové, kterých rodiny užívají od dávné doby, jednak takové, které nově uděluje panovník. Panovník totiž činí si nárok na to, aby mohl erby určovat a tím ovšem přejímá na sebe z moci vrchnostenské také ochranu erbů. Panovník uděluje erby zvláštními erbovními listy.

Právo erbovní zahrnuje v sobě moc erbů užívati, brániti svého erbu proti všem třetím osobám, po př. erbem disponovati. Dispoice erbem může se státi nejen mezi živými za zvláštního souhlasu panovníkova, nýbrž i na případ smrti, odkazem erbu. Osoby mohou své erby také propůjčovati tím, že adoptují si osobu t. zv. bratrskou adopcí, jak tomu bylo v Uhrách, po př. mohou spojití své erby navzájem ve zvláštních erbovních spolicích. I erby manželů se mohou spojití a vytvořiti erb nový. Erby se v rodině dědily. Vymřela-li rodina, stávaly se odúmrtí. Děti z manželství nerovnorodých užívaly erbu matčina.

c) S právem na jméno a na erb jest ve středověku a částečně i v době nové spojeno p r á v o n a t i t u l. Ve stavovsky

rozdělené společnosti užívá se pro každý stav zvláštního titulu a právo přiznává i tomuto titulu svou ochranu.

d) Novější doba vytvořila také i jiná práva osobnostní na určitá označení. Jest to právo na firmu v obchodním právu a právo užívati ochranných známek.

e) Právo autorské, původské, tvořilo se jen pohenáhlů. Středověk práva autorského nezná. Teprve vznikem knihtisku právní řád začal upravovati otázku rozmnožování duševních děl tiskem, když vyskytaly se patisky. Právní řád má na zřeteli ochranu nikoli autorovu, nýbrž »tiskařů«. Pod tímto názvem rozuměli se ve starší době nejen knihtiskaři, nýbrž i nakladatelé. Ustanovení práva původského s počátku sledují tudíž ochranu především nakladatelů. »Tiskař« chrání se právními předpisy ve výhradním právu na tisk a na prodej výtisků. Král nebo zeměpán propůjčuje tiskařům zvláštní privilegia, poskytující jim právo tisknouti určitou knihu a rozšiřovati ji na určitém území. Privilegia jsou tudíž udílěna na určitou knihu a jsou po př. i časově omezena. Privilegium zaručovalo také, že nikdo jiný nebude knihu tisknouti a rozšiřovati. Zmínka o udělení privilegia děje se na titulním listě starých knih (*cum gratia et privilegio regiae majestatis*), po př. privilegia jsou v knihách uveřejňována.

Vlastní autorské právo, chránící autora, vycházející z myšlenky chrániti dílo jako výtvar duševní činnosti autorovy, přichází do střední Evropy pozvolna a uplatňuje se v něm vliv západních států, zvláště Francie. Počátky ochrany autorovy možno spatřovati již v době státu absolutistického, zvláště působením absolutismu osvíceného. Plné ochraně dává průchod teprve zákonodárství 19. stol. zvláštními zákony autorskými.

V zákonech těchto vychází se buď z pojetí autorského práva jako vlastnického práva autora na duševní jeho díla, nebo jako výhradního práva autora na rozvinutí a využití výsledků jeho činnosti duševní. Theorii vlastnického práva uznává právo francouzské, právo v našich zemích stojí na stanovisku druhém. Právo původské zaručuje autorovi ochranu jeho díla a poskytuje mu právo výhradné dispozice (tisk, rozšiřování). V ochraně práva autorského jsou zahrnuta díla literární, hudební, výtvarná a fotografická. Všem třetím osobám je pak uložena povinnost všech dispozic díly autorovými se zdržeti.

V novějších právních kodifikacích byla také rozřešena otázka, po kterou dobu autorské právo platí tak, že byla stanovena určitá lhůta po smrti autorově, po níž právo autorovo požívá ochrany (na př. 50 let).

f) **P r á v o p a t e n t n í** objevuje se původně rovněž ve formě privilegií, jež jsou udílěna vynálezci, aby po určité době mohli svých vynálezů užívat. V nových zákonech patentních se určuje řízení ke zjištění patentu a pak doba, po kterou ochrana patentu trvá (na př. 15 let). K právu patentnímu v novějším právu se připojuje právo užívat vzorců a modelů pro výrobky průmyslové.

### § 8. Právní skutečnosti.

Skutečnosti, které dávají vznik, mění nebo způsobují zánik právních poměrů, nazývají se skutečnostmi právními. Mezi nimi dlužno rozeznávat právní jednání od jiných činů člověka, které rovněž mohou mít vliv na právní poměry, a od událostí, které vznikají bez vůle člověka a mají rovněž vliv na právní poměry.

a) **P r á v n í j e d n á n í** lze rozdělit různě podle toho, v kterém oboru právním vznikají, na právní jednání věcná, obligační, práva rodinného a dědického. Právní jednání mohou být jednostrannými nebo dvoustrannými (smlouvy). Právní jednání mohl podnikati původně jen ten, kdo zároveň projevoval svou vůli, potřebnou k právnímu jednání. Nemohlo se tudíž uplatnit původně zastoupení, nýbrž jen poselství. Starší právní vývoj znal t. zv. *v ě r n o u r u k u* (salmana). Salman jednal ve vlastním jméně a vlastním právem, ale byl vázán věrností vůči tomu, pro něhož právní jednání podnikal. Teprve později ve středověku se vytvořilo zastoupení a vyvinulo se plnou měrou.

Starý formalismus právní způsoboval, že právní jednání muselo být provedeno v určité formě, a to určitými slovy (*verba solemnitè concepta*) a později určitou písemnou formou. Zároveň se užívalo i různých symbolů, aby bylo patrné i na venek. Někdy byly to různé předměty, jindy určitá činnost, jež měla symbolický význam. Aby právní jednání bylo skutečně spatřeno a slyšeno, byli přibíráni k němu svědci. Právní jednání podnikána byla také často před širší veřejností, zvláště